

Osvícenské dějepisectví

Osvícenství – jde o umělecký a filosofický směr jehož počátek můžeme datovat již ve druhé polovině 17. století, kdy se objevuje první ryze osvícenecký rys, a to kriticismus, odmítající se podříditi autoritě a tradici a zásady plynoucí z ní, spoléhající se na empiricky ověřené argumenty. V této době se rozvíjí především přírodní vědy a vzniká celá řada vědeckých projektů, např. Encyklopedie aneb racionální slovník věd a řemesel. Na jejím vzniku se podíleli tzv. encyklopedisté – významní francouzští vědci a filozofové, jmenovitě např. Denis Diderot, Jean-Jacques Rousseau, Voltaire nebo Charles Louis Montesquieu atd.

Novodobá česká historiografie je také spojena s osvícenstvím a utvářením nové národní společnosti, ačkoliv se u nás projevuje později než např. ve Francii nebo Anglii. Historikové se snaží o pravdivé poznání naší minulosti a odstraňuje tradiční představy a hodnoty. Dějiny se stávají nárokem národa na jeho samostatnost. Cílem bylo kriticky ověřit pravost a věrohodnost nasbíraného materiálu. Rozvíjí se také regionální nebo právní historie, numismatika nebo statistika.

Významní čeští osvícenci

Prvními osvíceneckými učiteli, zajímajícími se o historii byli **Magnoald Zielgelbauer**, který chtěl v Societas incognitorum pěstovat historickou vědu na základě kritiky pramenů, kvůli jezuitské cenzuře mohl vydat pouze literární dějiny svého řádu. Dalším byl **Josef Bonaventura Piter**, archivář řádu v Broumově a později rajhradský probošt, který vytvořil dvě velké edice: Scriptorum rerum bohemicarum a Monasticon Moravie (diplomatico-historico-chronologium).

Další významnou osobností českého osvícenství byl **Gelasius Dobner**, pocházel z českoněmecké měšťanské rodiny. Nejdříve studoval u jezuitů, později vstoupil do řádu piaristů. Jeho nejvýznamnějším dílem je Wenceslai Hajek a Loboczan Annales Bohemorum. Jde o šestidílný latinský překlad kroniky Václava Hájka z Libočan, který doplnil o svůj komentář, kde dokazuje, že si Hájek velkou část událostí vymyslel. Především vyvracel praotce Čecha jako skutečnou historickou postavu, pojmenování Čechů odvozoval od kmene Zichů, a poukazuje na demokratické zřízení Slovanů. První díl edice, Prodrum, se stává proto největším terčem kritiky ze strany jezuitských historiků – F. Pubičky, V. Duchovského a K. Kříže. Jeho odpůrci mu vytýkali nevlastenectví a podřívání základů šlechtických rodů. Dobnerovým cílem bylo očistit dějiny naší vlasti a vypovědět je tak, jak doopravdy byly. Dobnerovým cílem bylo očistit dějiny naší vlasti a vypovědět je tak, jak doopravdy byly. Ačkoliv se mu u nás dostalo silné kritiky, v Německu byl velmi obdivovaný a považovaný za našeho nejlepšího historika vůbec. Další Dobnerova díla jsou Monumenta historica Bohemiae nuquam antehac edita, což je šestidílná edice starých českých kronik od Kosmových pokračovatelů po Pulkavovu kroniku, nebo rukopis o Kristiánově legendě.

Spor o Hájkovu kroniku byl tak intenzivní, že rozdělil české historiky na dva tábory, reprezentované dvěma časopisy – Neue Litterature (zastánci praotců) a Prager gelehrte Nachrichten, kde se angažovali Dobnerovi stoupenci.

Mikuláš Adaukt Voigt – řádový spolubratr Dobnera, působil jako profesor dějin na vídeňské univerzitě. Je považován za zakladatele české numismatiky (věda zabývající se platebními prostředky, nejvíce však mincemi), snažil se bránit českou kulturu a snažil se i o obnovu její vážnosti před světem.

František Martin Pelcl – pocházel z Rožnova nad Kněžnou, stal se prvním profesorem českého jazyka a literatury. Působil jako vychovatel v rodině Nosticů, kde se seznámil s Josefem Dobrovským, se kterým připravil dva svazky kritického vydání Kosmy a jeho pokračovatelů, F. Pražského a B. Krabice, ve *Scriptores rerum bohemicarum. Kurzgefasste Geschichte der Böhmen* – Nová kronika česká, jen do doby husitské.

Jaroslav Dobrovský – narodil se v Uhrách v rodině dragouna, později se rodina přestěhovala na Klatovsko. Vystudoval filozofickou fakultu v Praze a stal se vychovatele u hraběte Nostice. Dobrovský ve svém díle zpochybňuje existenci Jana Nepomuckého, jakožto mučedníka zpovědního tajemství. Ve skutečnosti se mělo jednat o Johánka z Pomuku, který se stal obětí sporu mezi Václavem IV. a pražským arcibiskupem. Kritikou významných českých legend (ludmilskou, václavskou a cyrilometodějskou) se zabýval v díle *Kritické pokusy očistit starší české dějiny od pozdějších výmyslů*. Mezi Dobrovského žáky patří např. J. Jungmann, F. Palacký nebo V. Hanka

František Pubička – jezuita, děkan filozofické fakulty a historik. Největší Dobnerův odpůrce, stavěl se proti tezi o Zeších Jeho spis *Chronologische Geschichte Böhmens unter der Slaven* je spis o českých dějinách, avšak nevyhovoval své době ani kritikou pramenů ani vyprávěcím stylem.

Literatura:

Kudělka, Milan, Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku, *Rozpravy ČSAV*, řada společenských věd, 1964 74.11.

Kutnar, František – Marek, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 1999.

Slavík. Bedřich, *Od Dobnera k Dobrovskému*, Praha 1975.